

Ясиновський І. Г., Полтавський окружний
адміністративний суд

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті досліджується медіація як один з альтернативних способів вирішення правових конфліктів. Проаналізовано проблеми впровадження та проведення медіації в Україні. Запропоновано шляхи вирішення виокремлених проблем.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Альтернативні способи вирішення конфліктів, які знайшли своє закріплення на міжнародно-правовому рівні, викликають особливий науковий інтерес в українських правознавців, оскільки вітчизняне правосуддя поступово починає відходити від радянської позитивістської спадщини і шукати нові шляхи врегулювання правових спорів, які б змогли зняти навантаження із судових органів. Однак як новий невластивий для України правовий інститут медіація поки не набула поширення в нашому суспільстві.

Метою статті є дослідження проблем впровадження та проведення медіації в Україні, а також пошук шляхів їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інститут медіації був предметом дослідження таких вітчизняних науковців, як В. М. Баранової, Р. Безпальчої, Є. О. Борисової, С. В. Васильчака, В. В. Землянської, Г. І. Єрмоєнко, О. М. Лисенко, Т. О. Подковенко, Ю. Д. Притики та ін.

Виклад основних положень. Впровадження процедури медіації відбувається на основі ряду чинників, які стимулюють розвиток відновного правосуддя в Україні. По-перше, як свідчить зарубіжний досвід, використання процедури медіації у практиці багатьох держав, доводить її ефективність, оперативність та успішність порівняно із традиційним судовим порядком врегулювання спорів. По-друге, питання відновного правосуддя набуває особливої актуальності в умовах інтеграції національної правової системи із правом Європейського Союзу, оскільки на європейському рівні розроблений ряд документів рекомендаційного характеру, присвячених даній темі. Це зокрема, Рекомендації № R (99) 19 «Про посередництво в кримінальних справах» від 15 вересня 1999 року, яка належить до основних документів Ради Європи щодо реалізації програм відновного правосуддя та Основоположне рішення Ради Європейського союзу від 15 березня 2001 року «Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві» (2001/220/ІНА),

які наголошують на необхідності розвитку та впровадження програм відновного правосуддя національними правовими системами [4].

Сьогодні медіація як технологія альтернативного врегулювання спорів могла б стати ідеалом компромісного вирішення спорів як правовий механізм мирного врегулювання конфлікту, при якому посередник працює не з протилежними позиціями, а з інтересами сторін, які прагнуть до порозуміння [9, с. 36].

Однак в Україні впровадження медіації здійснюється надто повільними темпами, в порівнянні із іншими державами, колишніми союзними республіками, зокрема Росією, Білоруссю, Грузією. Цьому заважає ряд причин, серед яких ми можемо виділити наступні:

1. Низька правова культура населення. Без правової культури неможливе здійснення правової реформи, забезпечення нормальної життєдіяльності суспільства, особистості [8, с. 306]. Саме завдяки вдосконаленню правової культури повинен відбуватися певний прогрес у суспільстві. Складовими цього прогресу є створення та охорона правових цінностей, що забезпечують безконфліктне існування суспільства. Тому в цьому аспекті важливим є розвиток інституту медіації. Однак сьогодні Україна характеризується далеко не високим рівнем правової культури, що суттєво заважає впровадженню нових прогресивних інститутів.

2. Низький рівень довіри до даної послуги. Неготовність широких верств населення сприймати медіацію як альтернативу державному судочинству викликана насамперед відсутністю об'єктивної інформації про можливості та переваги медіації. О. Геселев слушно зазначив, що основою всіх існуючих сумнівів щодо обґрунтованості та правомірності функціонування відновного правосуддя є загальні глобальні питання ставлення до права як феномену та соціального явища. Однак ламання стереотипів є вкрай важливим для сприйняття нетрадиційних, нестандартних підходів до вирішення соціальних конфліктів. Вбачають, що така позиція є цілком слушною і щодо запровадження інституту медіації [3, с. 112].

3. Недостатня поінформованість суспільства в цілому, і громадян зокрема, про медіацію, її переваги як альтернативного судовому розгляду. У своїй статті «Компанія з інформування про медіацію в Україні» Алеш Залар наголошує, що широкий загал в Україні не має достатньої інформації про різні способи розв'язання конфліктів, включно з медіацією. Внаслідок цього громадяни й далі звертаються в суди із приводу виниклих суперечок, у той час як їхні проблеми можна було б простіше врегулювати шляхом медіації. Досі єдиним способом одержання інформації для широкої публіки є газети й

телебачення. У судах немає інформаційно-довідкових відділів або бюро з питань медіації, відповідальних за надання інформації широкій публіці. Окрім брошур про медіацію, випущених деякими неурядовими організаціями, інших інформаційно-реklamних матеріалів (плакатів, рекламних листків, різних звітів, інформаційних бюлетенів, відео) не існує [1, с. 52].

4. Позиції сторін, які не бажають іти на компроміс. Медіація, одним із базових принципів якої є добровільність виконання учасниками примирної угоди, розрахована на свідомих та добросовісних учасників врегулювання конфлікту, які психологічно готові до компромісу. Основними критеріями при цьому мають бути вміння особи домовлятися, налагоджувати взаємини з іншими особами, комунікабельність. На жаль, в Україні досі панує метод силового вирішення питань. Очевидно, що вся справа в менталітеті наших громадян. Дуже багато хто вважає, що сісти за стіл переговорів – значить показати свою слабкість, втратити обличчя перед партнером. Кожен думає тільки про достоїнства власної позиції або власного становища і про слабкості свого опонента.

Поширення практики застосування медіації в Україні ускладнюється наявністю в нашій культурі правової установки на вирішення проблем з позиції сили чи влади та уникнення особистої відповідальності за те, що відбувається, тенденції шукати винного ззовні. З іншого боку, медіація має досить сприятливий ґрунт внаслідок такої особливості української самосвідомості, як велика значимість взаємовідносин між людьми [9, с. 32].

5. Специфіка національного правосуддя. Відповідно до Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. З цієї позиції судовий захист в Україні визнається пріоритетним завданням, вирішення якого має велике значення для відновлення порушених прав та інтересів юридичних і фізичних осіб. Практика показує, що в українському суспільстві сформувалась усталена думка про те, що не самі учасники конфлікту, а хтось інший (держава) має вирішувати спірні відносини і що саме обов'язковість судового рішення є єдиним дієвим способом вирішення спору.

Крім того, як показує практика, в українському суспільстві сформувалась усталена думка про те, що не самі учасники конфлікту, а хтось інший (держава) має вирішувати спірні відносини і що саме обов'язковість судового рішення є єдиним дієвим способом вирішення спору.

Ще одним недоліком є відсутність в Україні стабільності у розвитку судової системи, оскільки на даний момент вона потребує певного

вдосконалення. Як слушно зазначає І. Бережна, існує прямий зв'язок між альтернативною системою вирішення спорів та державною судовою системою. Досвід переважної більшості розвинутих країн довів, що перша система призначена саме для допомоги державній судовій системі. Отже, за відсутності стабільності першої не буде й стабільність другої [2].

6. Низький рівень співпраці з міжнародними організаціями.

Міжнародна співпраця дуже важлива для обміну досвідом, а також для забезпечення можливості порівняти розвиток інституту медіації в різних країнах. В Україні вона поступово формується і проявляється, на жаль, лише в поодиноких проектах.

Так, розвиток медіації в Україні в останнє десятиріччя отримував незначну, порівняно із, Росією, підтримку з боку міжнародних організацій. В рамках проектів «Процедура відбору та призначення суддів, їх підготовки, притягнення до дисциплінарної відповідальності, розподілу справ та альтернативного розв'язання спорів» (2006-2007) та «Прозорість та ефективність системи правосуддя в Україні» (2008-2011), які отримали фінансову підтримку Європейської комісії та Ради, відбувалося впровадження європейської моделі судової медіації в Україні на базі чотирьох судів – Білоцерківського міськрайонного суду Київської області, Вінницького окружного адміністративного суду, Донецького апеляційного адміністративного суду, Івано-Франківського міського суду [7].

У 2012 році проект «Освіта суддів для економічного зростання», який також має на меті розвиток судової медіації у двох адміністративних судах та в одному суді з розгляду цивільних та кримінальних справ був профінансований Канадою. Програмою даного проекту передбачено також перспективну взаємодію з Вищою кваліфікаційною комісією суддів України та Національною школою суддів України. В рамках проекту у травні 2013 р. на базі одного із пілотних судів в рамках «тижня медіації» були проведені заняття з підготовки суддів, за участю яких здійснюється процедура досудового врегулювання спорів [5, с. 158].

Ще однією проблемою залишається вузька спрямованість міжнародних проектів з впровадження медіації, які відбуваються в нашій державі. Так, програма розвитку медіації в рамках європейських проектів відбувається в руслі судової реформи, спрямована на зменшення навантаження на суди та покликана приверти увагу з боку держави в особі її органів та посадових осіб до сприяння вирішенню спорів за допомогою примирних процедур.

7. Відсутність належної фінансової підтримки. Надзвичайно важливо для країни на ранній стадії розвитку медіації надавати

достатні державні кошти для схем державного посередництва. Без належного фінансування посередництво боротиметься за доведення своєї ефективності та сприйняття громадськістю і матиме лише поодинокі успіхи.

Більшість проектів, спрямованих на розвиток відновлюваного правосуддя в Україні, практика показує, здійснюються за рахунок міжнародної допомоги і маленький відсоток займає самофінансування громадських організацій. Як ми бачимо, держава не виявляє зацікавленості у впровадженні медіації в Україні, оскільки не сприяє поширенню розпочатих міжнародних програм – як тільки припиняється спонсорське фінансування, проект закривається.

8. Громадські засади розвитку медіації. На даному етапі медіація в Україні існує переважно на громадських засадах, оскільки саме громадські організації реалізують пропаганду та інформаційну кампанію серед населення, здійснюють професійну підготовку медіаторів, використовуючи задля їх практичної реалізації цих цілей власні мінімальні ресурси. Саме завдяки незалежним громадським організаціям проводяться інформаційні курси для населення з метою ознайомлення із медіацією, тренінги та семінари для суддів, адвокатів, психологів та соціальних працівників з підвищення рівня їхніх знань про альтернативні способи вирішення спорів.

9. Складність вибору медіатора як високопрофесійної особи. В Україні існує проблема недостатнього забезпечення кількості професійних медіаторів, які б могли надавати послуги клієнту на якісному рівні. На жаль, в нашій державі склалася така ситуація, в якій медіацією займалися в основному психологи, соціологи, соціальні працівники, які проходили спеціальні навчальні курси з конфліктології. Для юристів – це відносно нова площина діяльності.

Підготовка професійного корпусу медіаторів має стати обов'язком держави, адже розвиток приватної медіації зможе знизити рівень завантаженості судової системи.

10. Відсутність спеціалізованого законодавства. Слід зазначити, що на даному етапі впровадження медіації в Україні відбувається процес створення спеціалізованого законодавства у сфері медіації. До цього процесу долучилися і представники громадського руху, який об'єднався у 2013 році у Національну асоціацію медіаторів. Громадські представники займаються правотворчою діяльністю, розробляючи та просуваючи у Верховну Раду України законопроекти з питань, які здійснюють правове регулювання медіації та стандартів етики у сфері медіації. Так, у Верховній Раді України в останні роки було зареєстровано декілька проектів Закону про медіацію, наприклад під.

ред. С. Ківалова, В. Бондика, під. ред. Я. Федорчука, а також під ред. С. Ківалова, В. Развадовського.

Законодавство про медіацію має насамперед інформаційну функцію, є каталізатором попиту на ці послуги. По суті законодавство про медіацію створює суспільні відносини у сфері надання послуг медіації населенню. [6, с. 230].

Саме у законі про медіацію держава повинна визначити міру своєї присутності в альтернативних способах вирішенні конфліктів – так, щоб не заважати ініціативі громадян та не допускати зловживань, зокрема при проведенні медіації.

На підставі проведеного аналізу проблем впровадження медіації, вважаємо за доцільне здійснити такі заходи:

- проведення правової освіти та виховання населення з метою підвищення рівня правової культури;
- підвищення рівня довіри до послуги шляхом доведення до відома суспільства інформації про переваги медіації та її успішність порівняно з іншими способами вирішення спорів;
- активна інформаційна політика, яка проявлятиметься у постійній цілеспрямованій діяльності органів державної влади та осіб, які здійснюють діяльність у сфері медіації;
- розширення завдань міжнародних проектів із впровадження медіації в Україні, залучення до відповідних програм не лише державних органів, а й громадських організацій медіаторів, які довели ефективність впровадження програм медіації на практиці, задля популяризації медіації в Україні;
- запровадження державного фінансування програм проведення медіації;
- поширення серед юристів знань та практичних навичок про медіацію створення мережі центрів підготовки медіаторів, прийняття відповідного законодавства, яке б закріпило правовий статус професійного медіатора та процедуру формування корпусу медіаторів, сприяння діяльності та налагодженню взаємодії із громадськими організаціями, які займаються підготовкою професійних медіаторів;
- прийняття спеціального закону про медіацію і закріплення у ньому кола справ, у яких можливе призначення медіації, принципів медіації, визначення вимог до медіаторів та процедури їх обрання, закріплення основних засади та форми проведення медіації, характеристика власне процедури медіації, надання гарантій для сторін та врегулювання інших важливих питань.

Все це, на нашу думку, створить сприятливі умови для подальшого розвитку інституту медіації в Україні.

Висновки. Медіація на шляху свого розвитку в Україні зіштовхнулася із низкою перешкод морально-етичного, психологічного, економічного та законодавчого характеру, вирішення та врегулювання яких потребує певних зусиль як з сторони суспільства та громадських організацій, так і зі сторони держави. Виділені нами проблеми, а саме низька правова культура населення; недостатній рівень довіри до даної послуги; недостатня поінформованість суспільства в цілому, і громадян зокрема, про медіацію, її переваги як альтернативного судовому розгляду; позиції сторін, які не бажають йти на компроміс; специфіка національного правосуддя; складність вибору медіатора – як високопрофесійної особи; низький рівень співпраці з міжнародними організаціями; відсутність належної фінансової підтримки; переважно громадські засади розвитку медіації та незначна підтримка держави; відсутність спеціалізованого законодавства – є взаємопов'язаними, тому їх вирішення потребує комплексного підходу.

Бібліографічний список:

1. Алеш Загар. Кампанія з інформування громадськості про медіацію в Україні / Алеш Загар // Відновне правосуддя в Україні. – 2008. – № 4. – С. 49–92.
2. Бережная И. Сумна доля альтернативних методів вирішення спорів в Україні [Електронний ресурс] / И. Бережная. – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/berezhnaya/article/2073.aspx> (20.11.2010). – Назва з екрану.
3. Геселев О. Зміна пануючого право розуміння як обов'язкова умова впровадження відновного правосуддя в Україні (філософсько-правовий аспект) / О. Геселев // Право України. – 2010. – № 3. – С. 106–114.
4. Жмудь В. Запровадження процедури медіації (примирення) у законодавстві України / В. Жмудь // Юстиніан. – 2007. – № 11. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/11347>.
5. Катаева Е. Національні особливості медіації в Україні: досвід та перспективи / Е. Катаева // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3. – С. 156–161. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/cln_2013_3_23.pdf.
6. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах / Т. Кисельова // Право України. – 2011. – № 11–12. – С. 225–236.
7. Кисельова Т. Роль міжнародних донорів та місцевих НУО в розвитку медіації в Україні [Електронний ресурс] / Т. Кисельова. – Режим доступу: http://ukrmediation.com.ua/ua/useful_information/articles/?pid=1134. – Назва з екрану.

8. Кравчук М.В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; 3-є вид., змін. й доп. / М.В. Кравчук (авт.-упоряд). – К.: Алерта, 2014. – 608 с.
9. Подковенко Т.О. Медіація як один з альтернативних способів розв'язання конфліктів / Т.О. Подковенко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2009. – Вип. 45. – С. 31-38.

В статье исследуется медиация как один из альтернативных способов разрешения правовых конфликтов. Проанализированы проблемы внедрения и проведения медиации в Украине. Предложены пути решения выделенных проблем.

The article deals with mediation as one of the alternative methods of solving legal conflicts. The problems of implementation and mediation in Ukraine. The ways of solving the examined issues.

Стаття надійшла до редколегії 20.03.2015

УДК [347.78.03+347.789]:004.63

Бааджи Н. П., НУ «ОЮА»

ЦИФРОВИЙ ІДЕНТИФІКАТОР DOI ЯК ДІЄВИЙ СПОСІБ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Вказано на необхідність реформування механізмів регулювання авторських та суміжних прав в сучасній Україні за умов швидкого розвитку цифрового середовища. Зазначено, що передача інформації у «кіберпросторі» здійснюється у вигляді об'єктів, що охороняються правом інтелектуальної власності. Особливу увагу приділено аналізу використання цифрового ідентифікатора DOI, як способу захисту авторських та суміжних прав в Інтернеті. Наголошено на необхідності забезпечення залучення до DOI-спільноти правничих журналів і правових баз даних.

В сучасній Україні в умовах розвитку економіки знань назріла необхідність у суттєвому реформуванні механізмів регулювання авторських та суміжних прав та приведення їх у відповідність до сучасних стандартів та вимог суспільства. Багато дослідників справедливо і неодноразово відзначали, що відносини у сфері інтелектуальної власності в цифровому середовищі не вкладаються в стандартні правові рамки і вимагають спеціального законодавчого врегулювання. Діючі правові